Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschap

Expertisedeling nieuwkomersonderwijs

Handreiking

taal: unie

Inleiding en doel van deze handreiking

Succesvolle samenwerking opzetten
- Gedeelde visie ontwikkelen
- Samenwerkings-overeenkomst opstellen
- Expertisepunt oprichten

Professionalisering organiseren
- Verschillende vormen van professionalisering
- Randvoorwaarden

Begeleiding bij en na de doorstroom verbeteren
- Afsprakenkader ontwikkelen
- Inzetten doorstroomcoach
- Opzetten monitoring

Alle betrokken partijen bij het onderwijs aan nieuwkomersleerlingen beschikken over expertise. Samen hebben zij de nodige puzzelstukjes in handen om de volledige schoolloopbaan van een nieuwkomersleerling tot een succes te maken. De puzzel legt zich echter niet vanzelf. Daarom is het belangrijk dat professionals hun expertise delen en samen verder ontwikkelen, zodat kennis uit verschillende contexten elkaar kan versterken en benut wordt in de praktijk.

Om van die expertisedeling een succes te maken, is betrokkenheid van het schoolbestuur, de schoolleiding als het lerarenteam essentieel, zowel vanuit het nieuwkomersonderwijs als vanuit reguliere scholen. Lerarenteams en andere betrokken professionals delen expertise over het lesgeven aan en de begeleiding van nieuwkomersleerlingen. Schoolbesturen en schoolleiding kunnen ervoor zorgen dat expertisedeling geen vrijblijvende of tijdelijke inspanning is, maar een doelgericht en samenhangend onderdeel van het schoolbeleid.

Deze handreiking biedt ondersteuning bij het maken van doordachte keuzes op het vlak van expertisedeling rond nieuwkomersonderwijs tussen scholen. Verschillende vormen van expertisedeling worden toegelicht. Daarbij hanteren we steeds dezelfde opbouw: Wat wil je bereiken? → Hoe organiseer je dat? → Waarmee houd je rekening?

De handreiking kan worden opgevat als een menukaart. Scholen kunnen één of meerdere vormen van expertisedeling combineren, afhankelijk van hun context, ambities en bestaande expertise. Om de vertaalslag naar de praktijk te ondersteunen, bevat de handreiking casussen, gebaseerd op praktijkervaringen uit verschillende regio's. Zij laten zien hoe keuzes in samenwerking en expertisedeling er concreet uit kunnen zien en welke overwegingen daarbij een rol spelen. Tot slot bevat de handreiking ook een reflectiekader dat schoolteams kunnen gebruiken om de vorm van expertisedeling die ze willen opzetten concreet uit te werken.

Succesvolle samenwerking opzetten

Om een succesvolle schoolloopbaan voor nieuwkomers in Nederland te garanderen is een goede samenwerking tussen verschillende professionele partners essentieel. Concreet gaat het om gemeenten en schoolbesturen, en om directies, leraren en medewerkers van het nieuwkomers- en regulier onderwijs in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en mbo.

Voor kwalitatief goed onderwijs aan nieuwkomersleerlingen in een regio is in eerste instantie afstemming en gezamenlijke visievorming en in tweede instantie structurele samenwerking van belang. Daardoor ontstaan nauwe contacten en wordt expertisedeling mogelijk. Door dit tweerichtingsverkeer komt leren van en met elkaar centraal te staan.

Op langere termijn kan zo'n samenwerking uitgroeien tot gezamenlijk beleid in de vorm van bijvoorbeeld structurele overlegmomenten, terugkerende professionaliserings-trajecten, een gezamenlijk (taal)beleidsplan, een gedeeld doorstroomdossier of een regionaal of bestuurlijk expertisepunt. Op die manier wordt expertisedeling duurzaam verankerd en geborgd.

In wat volgt lichten we toe hoe je zo'n structurele samenwerking kunt opzetten en implementeren. Je kunt dit doen op regionaal niveau, binnen een schoolbestuur of in een samenwerking tussen een aantal scholen.

Wat kun je doen?

Gedeelde visie ontwikkelen

Een succesvolle samenwerking start met het ontwikkelen van een gedeelde visie. Het uiteindelijke doel is het faciliteren van een zo passend mogelijke schoolloopbaan voor elke nieuwkomersleerling. De wijze waarop je daar samen naartoe werkt, is afhankelijk van de context van de scholen en de partners die samenwerken.
Voor het ontwikkelen van een gedeelde visie houd je rekening met onderstaande elementen:

- Stel een werkgroep samen met een representatieve vertegenwoordiging van alle samenwerkingspartners. Wijs iemand aan als coördinator of kartrekker.
- Haal bij zoveel mogelijk samenwerkingspartners en andere betrokkenen (bijv. COA, Vluchtelingenwerk, Leerplicht) informatie op.
- Breng in kaart wat er al gebeurt, wat goed werkt en wat minder goed werkt en wie welke expertise heeft.
- Maak keuzes in wat je daarvan wilt borgen en waar je naartoe wilt werken. Vertrek daarbij steeds vanuit de (school)specifieke context in de regio.
- Schrijf dit op in een korte maar krachtige visietekst die voor alle partners herkenbaar en uitvoerbaar is.
- Zorg ervoor dat alle medewerkers van alle partners op de hoogte zijn van de visie.
- Vertaal de visie vervolgens in concrete doelen en acties die je kunt opnemen in een samenwerkingsovereenkomst.

CASUS - *Gedeelde visie ontwikkelen*

In een regio waar meerdere scholen onderwijs verzorgen aan nieuwkomersleerlingen merkten schoolleiders en leraren dat zij wel samenwerkten rond praktische zaken, maar dat hun uitgangspunten over kwalitatief onderwijs aan nieuwkomers niet altijd expliciet waren. Daarom besloten de betrokken schoolbesturen en scholen samen een visietraject te starten.
Een werkgroep met vertegenwoordigers van de nieuwkomersvoorziening, reguliere scholen en het schoolbestuur bracht eerst in kaart wat er al goed ging in de samenwerking en waar nog knelpunten zaten, bijvoorbeeld bij de doorstroom naar het regulier onderwijs. Ook werd opgehaald welke ambities de partners hadden voor de ontwikkeling van nieuwkomersleerlingen in de regio.
Op basis daarvan werd een korte gezamenlijke visietekst opgesteld. Daarin staat onder meer dat alle partners streven naar een stimulerende leeromgeving waarin nieuwkomersleerlingen hun talenten kunnen ontwikkelen, hun stem kunnen laten horen en volwaardig kunnen deelnemen aan het onderwijs. Ook is afgesproken dat het voorkomen van segregatie en het bevorderen van gelijke kansen een gezamenlijke verantwoordelijkheid is.
De visietekst vormt nu het vertrekpunt voor verdere afspraken over samenwerking, zoals afspraken over instroom, doorstroom en gezamenlijke professionalisering.

Samenwerkingsovereenkomst opstellen

Wanneer alle partners het eens zijn over de visie, doelen en acties, kunnen deze worden opgenomen in een concrete samenwerkingsovereenkomst tussen scholen of in een regio, zodat het onderwijs aan nieuwkomers vanaf de eerste intensieve fase tot in het regulier onderwijs echt een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt.
Voor het opstellen van een samenwerkingsovereenkomst houd je rekening met onderstaande elementen:

- Zorg ervoor dat besturen en directies nauw betrokken zijn en de samenwerking onderschrijven en prioriteren.
- Betrek de gemeente of gemeenten in de regio. Zij hebben een wettelijke overlegplicht met scholen die onderwijs aan nieuwkomers verzorgen.
- Definieer op welke onderwerpen je gaat samenwerken, passend bij de gedeelde visie. Denk bijvoorbeeld aan basistaken zoals plaatsing van leerlingen, afspraken over huisvesting en financiën en begeleiding bij en na de doorstroom. Naarmate de samenwerking verder wordt uitgebouwd, kun je ook samenwerken rond gezamenlijke expertiseopbouw, de inhoud van het onderwijs en didactische aanpakken, uitstroomprofielen of monitoring van leerlingen.
- Maak duidelijke afspraken over de uitvoering van de overeenkomst, bijvoorbeeld door een actieplan op te stellen of door het vastleggen van procedures. Belangrijk is om daarbij rollen en verantwoordelijkheden expliciet te maken.
- Besteed aandacht aan de bekendmaking van de samenwerkingsovereenkomst bij alle collega's op alle niveaus.
- Verwerk relevante elementen uit de samenwerkingsovereenkomst ook in eigen (taal)beleidsplannen.
- Evalueer regelmatig gezamenlijk over de samenwerking en stuur bij waar nodig.

CASUS - *Opstellen van een samenwerkingsovereenkomst*

Vier gemeenten en alle betrokken schoolbesturen in het primair onderwijs hebben een samenwerkingsovereenkomst ondertekend. De samenwerking is ontstaan vanuit de behoefte aan een eerlijke spreiding van (nieuwkomers) leerlingen over de regio. De grote instroom van Oekraïense leerlingen enkele jaren geleden maakte duidelijk dat nauwere afstemming tussen gemeenten en scholen nodig was. De afspraken die toen werden gemaakt, wilden de betrokken partijen vervolgens formaliseren.
In de samenwerkingsovereenkomst zijn verschillende afspraken vastgelegd. Zo is er een centrale opvang op één nieuwkomersschool voor alle nieuwkomersleerlingen in de regio. Met alle partijen is afgesproken aan welke voorwaarden leerlingen moeten voldoen om in te kunnen stromen op de nieuwkomersschool. Ook kinderen met een Nederlands paspoort kunnen er terecht als hun taalniveau dat vereist. Omdat voor deze groep leerlingen geen aanvullende landelijke subsidie beschikbaar is, neemt de betrokken gemeente de extra kosten op zich.
Daarnaast krijgt elke leerling bij de start in het nieuwkomersonderwijs een zogenoemde stamschool toegewezen: de basisschool waar de leerling na afloop zal instromen, bij voorkeur zo dicht mogelijk bij het woonadres. Met deze school is vanaf het begin contact. Op die manier zijn alle betrokken partijen op de hoogte van de ontwikkeling van leerlingen en van het aantal beschikbare onderwijsplekken in de regio. Bij doorstroom naar het reguliere onderwijs wordt er gezorgd voor een warme overdracht. Er is hierbij aandacht voor de situatie van de individuele leerling. Ook is er een handleiding voor docenten opgesteld over hoe nieuwkomers het best ontvangen kunnen worden in een reguliere klas. Waar nodig vindt er nazorg plaats door de nieuwkomersschool.
De overeenkomst bevat ook afspraken over de organisatie van de samenwerking. Er is een stuurgroep ingesteld met vertegenwoordigers van de verschillende partijen, die verantwoordelijk is voor de aansturing van de centrale nieuwkomersvoorziening. Daarnaast is een coördinatiepunt opgericht dat zich bezighoudt met praktische zaken, zoals in- en uitschrijvingen. Tot slot zijn er afspraken gemaakt over financiën, evaluatie en verantwoording. Door deze samenwerkingsovereenkomst hebben de partijen duidelijkheid over hun rollen en verantwoordelijkheden en zijn de lijnen tussen de betrokken organisaties kort.

Expertisepunt oprichten

Scholen die al veel ervaring hebben met onderwijs aan nieuwkomers kunnen beslissen om zich te ontwikkelen tot een stedelijk of regionaal expertisepunt. Zo'n expertisepunt deelt opgebouwde expertise met omliggende scholen, zowel scholen die nieuwkomersonderwijs aanbieden als reguliere scholen waar leerlingen naar doorstromen.
Voor het oprichten van een expertisepunt houd je rekening met onderstaande elementen:

- Definieer welke taken het expertisepunt gaat opnemen, te denken valt aan de doorstroom in de regio ondersteunen en monitoren, kennis delen en kennisdeling organiseren, vragen van scholen beantwoorden, …
- Positioneer het expertisepunt in de regio. Zorg ervoor dat alle belanghebbenden op de hoogte zijn van het bestaan van het expertisepunt en weten waarvoor ze er terecht kunnen.
- Deel eigen ervaringen en kennis met andere scholen en/of organiseer gezamenlijke professionalisering over relevante thema's, bijvoorbeeld NT2-didactiek, traumasensitief of cultuurresponsief lesgeven.
    - Meer lezen hierover kan je lezen in het Kwaliteitskader: Onderwijs aan leerlingen in een meertalige context - LOWAN (PO)
- Houd rekening met principes van effectieve professionalisering. Zie Professionalisering organiseren.

CASUS - *Een expertisepunt oprichten*

Binnen een regio in Nederland is een expertisepunt opgezet dat fungeert als aanspreekpunt voor partijen die het onderwijs aan nieuwkomersleerlingen willen verbeteren, zowel op het vlak van samenwerking als van organisatie en inrichting. Het expertisepunt vertrekt al jaren vanuit het uitgangspunt dat goede begeleiding na het nieuwkomersonderwijs van groot belang is. Daarom wordt ingezet op het verwerven, delen en borgen van kennis, zodat de doorstroom van leerlingen zo soepel mogelijk verloopt.
In dat kader heeft het expertisepunt onder meer een NT2-scholing ontwikkeld voor vo-scholen in de regio. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over taken en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokken partijen, waaronder de ISK, het expertisepunt en de regionale scholen voor po, vo en mbo. De vaste medewerkers van het expertisepunt vervullen daarbij vooral een verbindende rol: zij brengen vraag en aanbod bij elkaar, volgen waar leerlingen naartoe uitstromen, nemen contact op met ontvangende scholen en brengen in kaart welke ondersteuning daar nodig is.
Het expertisepunt is daarmee niet alleen een organisatorisch knooppunt, maar ook een inhoudelijk aanspreekpunt voor vragen over nieuwkomers en onderwijs. Dankzij het sterke regionale netwerk weten scholen en partners het expertisepunt goed te vinden en wordt er nauw samengewerkt om deze voorziening ook in de toekomst te behouden als kennis- en expertisecentrum. Tegelijkertijd blijft het doel om zoveel mogelijk expertise over te dragen aan de scholen zelf, zodat de kennis over het onderwijs aan nieuwkomersleerlingen zo dicht mogelijk bij de dagelijkse onderwijspraktijk beschikbaar is.

Professionalisering organiseren

Inzetten op expertisedeling kun je ook doen door samen verschillende vormen van professionalisering te organiseren. Daar valt ook het opzetten en bijeenbrengen van een professioneel netwerk met vertegenwoordigers vanuit verschillende scholen onder. Zo krijgen alle leraren op de betrokken scholen handvatten voor de begeleiding van nieuwkomersleerlingen in hun klas en inzicht in de route die een leerling kan volgen om de doelen te bereiken die passen bij diens leerpotentieel. Leraren van de reguliere scholen krijgen zicht op wat nodig is voor goed vervolgonderwijs en leraren vanuit het nieuwkomersonderwijs krijgen zicht op welke voorbereiding op het regulier onderwijs effectief is.

Wat kun je doen?

Vormen van professionalisering

Professionalisering kan verschillende vormen aannemen. Je kunt professionalisering zelf opzetten als school, groep van scholen of expertisepunt, dan wel externen inhuren om professionalisering te verzorgen of te begeleiden. Vormen van professionalisering zijn bijvoorbeeld:

- **Regionale netwerkbijeenkomsten organiseren:**
  Bijeenkomsten waarin professionals uit verschillende scholen in een regio ervaringen uitwisselen, kennis delen en samenwerken aan vraagstukken uit de praktijk.
  LOWAN-po organiseert netwerken op regionaal niveau. Meer weten hierover? Klik hier.
- **Gezamenlijke professionalisering van nieuwkomers- of NT2-specialisten:**
  Medewerkers van een aantal scholen volgen gezamenlijk een professionaliseringstraject om nieuwkomers- of NT2-specialist te worden. Door dit samen te doen, kunnen middelen efficiënt worden ingezet en wordt de samenwerking versterkt.
- **Intervisiegroep samenstellen:**
  Een kleine groep professionals komt regelmatig bijeen om eigen casussen te bespreken en elkaar te bevragen en adviseren over het onderwijs aan nieuwkomersleerlingen.
- **Professionele leergemeenschap vormen:**
  Een structurele samenwerking binnen een team waarin leraren gezamenlijk doelen formuleren, praktijkonderzoek doen en hun onderwijs verbeteren.
- **Co-teaching van een ervaren en minder ervaren leraar:**
  Twee leraren geven samen les, waarbij de ervaren leraar de minder ervaren collega ondersteunt en coacht in de praktijk.
- **Gezamenlijke professionalisering van schoolteams:**
  Het hele team werkt samen aan deskundigheidsbevordering rond een gedeeld thema of ontwikkelpunt.

Voor het organiseren van professionalisering houd je rekening met onderstaande elementen:

- Definieer de professionaliseringsbehoeften van de schoolteams. Houd rekening met de behoeften van zowel het nieuwkomersonderwijs als het regulier onderwijs.
- Ontwikkel een gezamenlijk professionaliseringsbeleid met bijbehorend actieplan en een kalender die aansluiten bij de bredere visie op onderwijs aan nieuwkomers.
- Houd rekening met principes van effectieve professionalisering:
    - werk gericht aan kennis, vaardigheden en bewustwording van de problematiek rondom het onderwijs aan nieuwkomers;
    - sluit qua inhoud aan bij de onderwijspraktijk en de specifieke context van de school/scholen;
    - stimuleer actieve betrokkenheid van de deelnemers;
    - betrek verschillende lagen in de school/scholen en zorg voor werkvormen waarbij deze lagen moeten samenwerken;
    - neem voldoende professionaliseringstijd voor de te behalen doelen, met inbegrip van feedback, coaching en follow-up.
- Evalueer de professionalisering en stuur bij waar nodig.
- Zorg voor borging op lange termijn, bijvoorbeeld door expliciet tijd te reserveren voor doorgaande professionalisering in het taakbeleid en het ook op te nemen in het schoolbeleidsplan.

CASUS - *Intervisiegroep schooltaal in het po*

Een nieuwkomersschool uit het po en een nabijgelegen basisschool merkten dat leerlingen na de doorstroom vaak tegen vergelijkbare drempels aanliepen, vooral in het volgen van instructies in de klas. Leraren van beide scholen kwamen daarom samen om hun aanpak beter op elkaar af te stemmen.
De scholen besloten samen een intervisiegroep op te zetten. In de intervisiegroep nemen enkele leraren van de nieuwkomersschool en van de reguliere school deel, samen met een intern begeleider. Ze komen een paar keer per schooljaar bijeen en werken telkens rond een concrete vraag uit de praktijk, bijvoorbeeld over schooltaalwoordenschat op het gebied van rekenen waarover nieuwkomersleerlingen moeten beschikken. Of hoe ze leerlingen beter kunnen voorbereiden op het werken met teksten in verschillende vakken.
Tijdens de bijeenkomsten delen de leraren lesvoorbeelden en materialen en bespreken ze ervaringen met specifieke leerlingen (geanonimiseerd). Tussen de bijeenkomsten door proberen ze nieuwe aanpakken uit in hun eigen klas en koppelen ze terug wat werkt en wat nog moeilijk blijft. De afspraken en inzichten worden gebundeld en gedeeld met collega's op beide scholen.
Na verloop van tijd merkten beide scholen dat de overgang voor leerlingen soepeler verloopt en dat leraren elkaar sneller weten te vinden met vragen. De intervisiegroep kreeg daarom een vaste plek in de samenwerking tussen beide scholen.

CASUS - *Gezamenlijke scholing*

Een ISK organiseerde een scholing voor NT2-ondersteuners uit het voortgezet onderwijs (van praktijkonderwijs tot en met gymnasium). Ook vijf docenten van de ISK namen deel aan het traject. De scholing richtte zich enerzijds op de ondersteuning van NT2-leerlingen en het NT2-beleid op reguliere vo-scholen, en anderzijds op de invulling van de tweede fase in de ISK en de warme overdracht naar het vervolgonderwijs.
Tijdens de bijeenkomsten werkten deelnemers uit het nieuwkomersonderwijs en het regulier onderwijs samen aan concrete vraagstukken uit de praktijk. Zo ontwikkelden zij onder meer een verfijnde aanpak voor de warme overdracht van leerlingen. Ook buiten de bijeenkomsten overlegden de deelnemers met elkaar over hoe de samenwerking tussen ISK en vervolgscholen in de regio duurzaam kan worden vormgegeven.
Een aantal deelnemers uit het voortgezet onderwijs vervult inmiddels nog steeds de rol van NT2-ondersteuner op hun school. Enkele ISK-deelnemers zijn later actief geworden als vervolgschoolcoach. De gezamenlijke scholing heeft zo bijgedragen aan een sterker netwerk tussen ISK en vo-scholen in de regio en aan verdere professionalisering van de betrokken scholen.
In de jaren daarna kreeg deze samenwerking een vervolg. Zo namen enkele vervolgschoolcoaches deel aan een train-de-trainertraject rond expertisedeling. Ook werd er opnieuw een scholing georganiseerd voor vo-scholen in de regio, zodat op meer locaties NT2-ondersteuners konden worden geschoold.

Begeleiding bij en na de doorstroom verbeteren

Voor leerlingen is de doorstroom van het nieuwkomeronderwijs naar het vervolgonderwijs een belangrijk moment. Die doorstroom bestaat eigenlijk uit drie fases: de voorbereiding op de doorstroom, de overstap naar de nieuwe school of klas, en de begeleiding nadien. Alle drie verdienen de nodige aandacht en expertisedeling hieromtrent kan de kwaliteit verbeteren.

Het nieuwkomersonderwijs is in de kern een tijdelijke opvang: gedurende een beperkte periode bereiden scholen nieuwkomersleerlingen voor op een succesvolle overstap naar het reguliere onderwijs. Een goede samenwerking rond die doorstroom is daarom essentieel.

In de voorbereidingsfase, die al start bij de intake van de leerling en gedurende de hele periode in het nieuwkomersonderwijs verder vorm krijgt, is het belangrijk om een ontwikkelingsgericht beeld van de leerling te vormen en samen na te denken over passend vervolgonderwijs. Tegelijkertijd is het voorbereiden van een warme overdracht cruciaal. Na de doorstroom is het essentieel om te blijven voorzien in passende begeleiding voor de leerling.

In wat volgt lichten we verschillende manieren toe om een goede begeleiding bij en na de doorstroom te garanderen. Passend bij de eigen situatie kan een keuze gemaakt worden om in te zetten op een van de beschreven onderdelen of een eigen invulling.

Wat kun je doen?

Afsprakenkader voor begeleiding bij en na de doorstroom ontwikkelen

Om de doorstroom zo goed mogelijk te laten verlopen, is het wenselijk om duidelijke afspraken te maken over verantwoordelijkheden, verwachtingen en maatregelen. Dit alles kan opgenomen worden in een helder en hanteerbaar afsprakenkader tussen scholen, binnen een schoolbestuur of in een regio. Hoe meer partners hierbij betrokken zijn, hoe groter de impact.

Voor het ontwikkelen van een afsprakenkader houd je rekening met onderstaande elementen:

- Bepaal de onderdelen van de begeleiding bij en na de doorstroom, zoals het opstellen van een doorstroomdossier, de warme overdracht, de inhoudelijke verwachtingen, het maatwerk na de doorstroom en de monitoring.
- Maak duidelijke afspraken over wie waarvoor verantwoordelijk is.
- Stel een helder tijdspad op.
- Neem het afsprakenkader eventueel op in een ruimere samenwerkingsovereenkomst. Zie Samenwerkingsovereenkomst opstellen.
- Besteed aandacht aan de bekendmaking van de afspraken bij alle collega's op alle niveaus.
- Verwerk relevante elementen uit het afsprakenkader ook in eigen (taal)beleidsplannen.
- Evalueer regelmatig gezamenlijk over de gemaakte afspraken en stuur bij waar nodig.

CASUS - *Afsprakenkader doorstroom*

Tussen een ISK en verschillende vervolgscholen in de regio is een afsprakenkader ontwikkeld voor de doorstroom van leerlingen. In dat kader is vastgelegd welke partij welke rol heeft, bijvoorbeeld bij de oriëntatie op het vervolgonderwijs. Zodra er een vervolgschool in beeld is, wordt een intakegesprek gepland, al dan niet in aanwezigheid van de ouders. Afhankelijk van de situatie kan de leerling al vóór de overstap een of meerdere momenten meelopen in de nieuwe klas, zodat die kan wennen aan de school en een beter beeld krijgt van wat de overstap inhoudt.
Naast aandacht voor de leerling maken de scholen ook onderling duidelijke afspraken. Zo is vastgelegd welke documenten nodig zijn voor de overdracht en welke informatie daarin wordt opgenomen, zoals aandachtspunten in gedrag, leerbehoeften, onderwijshistorie en, waar relevant, de thuissituatie. Ook zijn er afspraken gemaakt over de periode na de doorstroom: wie de leerling begeleidt, hoe de opvolging wordt georganiseerd en hoe vaak de nieuwkomersschool contact opneemt met de reguliere school om de voortgang te bespreken.
Door deze afspraken vast te leggen in een gezamenlijk kader is voor alle betrokken partijen duidelijk wat er van elkaar verwacht wordt. Dat zorgt voor meer rust en duidelijkheid in de overgang voor leerlingen en helpt scholen om de begeleiding beter op elkaar af te stemmen.

Inzetten doorstroomcoach

Om de doorstroom in goede banen te leiden, kun je ervoor kiezen om een of meerdere doorstroomcoaches in te zetten of aan te werven. Het is voor leraren uit het reguliere onderwijs een meerwaarde als ze bij iemand terechtkunnen met vragen, bijvoorbeeld over de begeleiding van een nieuwkomersleerling binnen hun eigen klas of vak. Daarnaast kunnen de coaches, met name in het voortgezet onderwijs, leerlingen helpen bij een keuze maken voor een vervolgschool en hen vervolgens begeleiden bij en kort na de overstap.
De taak van een doorstroomcoach bestaat met andere woorden uit de begeleiding, ondersteuning en opvolging van leerlingen en daarnaast uit expertisedeling en -opbouw bij schoolteams. De doorstroomcoach vormt de schakel tussen de instapfase in het onderwijs (bijvoorbeeld een ISK-periode) en het vervolg.
Bij het inzetten van een doorstroomcoach houd je rekening met onderstaande elementen:

- Inventariseer de behoeften van de deelnemende scholen met betrekking tot het inzetten van een doorstroomcoach.
- Maak een functiebeschrijving met bijbehorend takenpakket.
- Specificeer hoelang de doorstroomcoach betrokken blijft na de doorstroom naar het regulier onderwijs (bijvoorbeeld 100 dagen of één schooljaar).
- Evalueer na een vooraf vastgestelde periode (bijvoorbeeld één schooljaar). Betrek daarbij alle deelnemende scholen.
- Ga na of en hoe je deze functie toekomstbestendig kunt maken (incl. benodigde middelen en partnerschappen).

Casus - Doorstroomcoach

Een ISK in Nederland heeft besloten om een doorstroomcoach aan te stellen. De doorstroomcoach begeleidt gedurende twee jaar 10 nieuwkomersleerlingen die recent zijn doorgestroomd naar vier verschillende vervolgscholen in de regio.
In de eerste weken richt de ondersteuning zich vooral op de overgang naar de nieuwe schoolcontext. De doorstroomcoach ondersteunt de leerlingen bijvoorbeeld bij het plannen en maken van huiswerk en kijkt mee hoe instructies en vaktaal in de lessen worden begrepen. Waar nodig is er extra aandacht voor het Nederlands binnen verschillende schoolvakken. Daarnaast stemt de doorstroomcoach regelmatig af met de mentor en andere betrokken leraren over de voortgang en de ondersteuningsbehoeften van de leerling.
Ook op sociaal-emotioneel vlak biedt de doorstroomcoach ondersteuning. Wanneer blijkt dat een leerling moeite heeft om aansluiting te vinden bij klasgenoten, bespreekt de coach dit met de school en wordt bijvoorbeeld een buddy aangewezen. Gaandeweg neemt de zelfstandigheid van de leerling toe en wordt het contact met de doorstroomcoach afgebouwd.
Voor leraren fungeert de doorstroomcoach als vast aanspreekpunt bij vragen over de begeleiding van de leerling of over de aansluiting op het nieuwkomersonderwijs. Na afloop van de afgesproken begeleidingsperiode neemt de reguliere school de begeleiding volledig over. De inzet van de doorstroomcoach heeft zo bijgedragen aan een soepelere overgang en aan betere afstemming tussen het nieuwkomersonderwijs en het reguliere onderwijs.

Opzetten monitoring

Om het onderwijs aan nieuwkomers te blijven verbeteren is het belangrijk om zicht te krijgen op hun schoolloopbanen. Daarvoor is het nodig om leerlingen op langere termijn (ten minste tot het einde van het leerplichtonderwijs) te volgen. Op dit moment is dit op grote schaal nog niet mogelijk, maar je kunt hier zelf al initiatieven voor opzetten. Dat kan op regionaal of stedelijk niveau, binnen een bestuur of tussen een aantal scholen.

Bij het monitoren van leerlingen op langere termijn houd je rekening met onderstaande elementen:

- Vertrek vanuit een duidelijk doel: wat wil je precies te weten komen?
- Bepaal de factoren die je gaat monitoren, bijvoorbeeld NT2-niveau, leerjaar, schoolniveau, toekomstperspectief, resultaten, …
- Definieer de leerlingengroep die je gaat volgen.
- Bepaal welke partners betrokken moeten zijn.
- Zet een werkwijze op om de informatie op te halen in het vervolgonderwijs.
- Vertaal de informatie naar een bruikbare rapportage.
- Deel de resultaten met je eigen team maar zeker ook met alle andere betrokkenen.
- Stuur je beleid bij op basis van de resultaten.

CASUS - *Monitoring van oud-nieuwkomersleerlingen in het primair onderwijs*

Een basisschool met een aantal nieuwkomersgroepen volgt leerlingen tot vier jaar na hun doorstroom naar het reguliere basisonderwijs. Zo wil de school beter inzicht krijgen in hoe oud-leerlingen zich verder ontwikkelen en waar ze uiteindelijk terechtkomen.
Daarvoor vraagt de school elk halfjaar informatie op bij de basisscholen waar de leerlingen naartoe zijn doorgestroomd. Voor een deel stromen ze door binnen de eigen school, maar afhankelijk van hun woonplaats gaan leerlingen ook naar andere scholen. Het gaat om een beknopt overzicht van verschillende aspecten van de ontwikkeling van de leerling, zoals algemene observaties (bijvoorbeeld sociaal-emotioneel functioneren en contact met ouders), het sociale netwerk van de leerling (bijvoorbeeld deelname aan sport of andere activiteiten) en de didactische voortgang op het gebied van technisch lezen, begrijpend lezen en rekenen. Voor oudere leerlingen wordt ook de doorstroom naar het voortgezet onderwijs opgevraagd, bijvoorbeeld welk advies ze hebben gekregen en naar welk type vo ze zijn overgestapt.
De verzamelde informatie helpt de nieuwkomersschool om beter zicht te krijgen op de schoolloopbanen van oud-leerlingen en om waar nodig het eigen beleid en onderwijs bij te stellen.

CASUS - *Monitoring van oud-ISK-leerlingen in het voortgezet onderwijs*

Een ISK houdt de ontwikkeling van leerlingen systematisch bij in een digitaal overzicht. Bij de start van de ISK worden basisgegevens opgenomen, zoals leeftijd en het reeds genoten onderwijs. Tijdens de periode op de ISK vullen docenten en coördinatoren het overzicht verder aan met informatie over de ontwikkeling van de leerling, bijvoorbeeld het taalniveau na het eerste en tweede jaar, de motivatie voor een eventueel derde jaar en het verwachte uitstroomprofiel. Op basis daarvan wordt een prognose opgesteld die wordt meegestuurd naar de vervolgschool.

Na de doorstroom houdt de ISK contact met de vervolgschool. Ongeveer een half jaar na de uitstroom wordt nagegaan hoe het met de leerling gaat: of de plaatsing passend is, hoe de leerling functioneert op het gekozen niveau en of er extra ondersteuning nodig is. Waar nodig kan de ISK meedenken over passende ondersteuning.
Daarnaast brengt de ISK jaarlijks in kaart waar oud-leerlingen zich verder in hun schoolloopbaan bevinden, bijvoorbeeld of zij zijn doorgestroomd naar een volgend leerjaar, zijn blijven zitten of van niveau zijn veranderd. Op langere termijn wil de school zo zicht krijgen op de verdere schoolloopbanen van oud-leerlingen en op de diploma's die zij behalen.
Het doel van deze monitoring is om beter te kunnen beoordelen of leerlingen na de ISK op een passend niveau worden geplaatst en om daarvan te leren voor toekomstige plaatsingen. Een uitdaging daarbij is dat er veel scholen en professionals betrokken zijn bij het verzamelen van de gegevens. Een vast (NT2-)aanspreekpunt dat de ontwikkeling van oud-ISK-leerlingen volgt en terugkoppelt aan de ISK zou de monitoring vergemakkelijken.

Reflectiekader: succesfactoren voor het opzetten van expertisedeling

Ben je klaar om zelf aan de slag te gaan? Kies dan eerst de vorm of vormen van expertisedeling die je wilt opstarten:

Werk vervolgens je plan verder uit aan de hand van de volgende drie fases en succesfactoren:

Fase 1 – Ontwerpen: wat willen we en waarom?

Gezamenlijke kennisopbouw	Welke kennis willen we samen ontwikkelen of versterken? Wat moeten we over 1, 2 of 5 jaar samen beter weten of kunnen? Hoe maken we die kennis zichtbaar en deelbaar?
Passend bij de eigen context	Welke kenmerken van onze scholen, regio en leerlingen zijn hier bepalend? Wat is voor ons haalbaar en realistisch? Wat vraagt onze context aan accenten of aanpassingen?
Gedeelde verantwoordelijkheid	Wie neemt welke verantwoordelijkheid in de samenwerking? Hoe zorgen we ervoor dat alle partners zich mede-eigenaar voelen van deze expertisedeling?
Tweerichtingsverkeer	Wie leert wat van wie? Welke expertise brengen de verschillende partners in? Hoe bewaken we dat dit geen eenrichtingsverkeer wordt vanuit een school, maar echte uitwisseling?

Fase 2 – Uitvoeren: hoe maken we het werkbaar in de praktijk?

Concreet en hanteerbaar voor de praktijk	Wat verandert deze vorm van expertisedeling concreet in de klas, in teams, of voor de kwaliteit van de begeleiding van leerlingen? Welke activiteiten, werkvormen of afspraken vloeien hieruit voort? Hoe zorgen we dat dit praktisch uitvoerbaar is in de schoolpraktijk?
Volgens de principes van effectieve professionalisering	Aan welke kennis, vaardigheden en bewustwording rond het onderwijs aan nieuwkomers werken we met deze expertisedeling? Hoe sluit de inhoud aan bij de dagelijkse onderwijspraktijk en bij de specifieke context van onze school/scholen? Hoe zorgen we voor actieve betrokkenheid van de deelnemers (oefenen, uitwisselen, reflecteren, toepassen)? Welke verschillende lagen in de school/scholen (bijvoorbeeld leraren, ondersteuners, schoolleiding) zijn betrokken en hoe werken zij samen in deze aanpak? Welke tijd voorzien we en hoe organiseren we feedback, coaching en follow-up over een langere periode?
Brede betrokkenheid van schoolteams	Wie is in deze fase betrokken en wie zou eigenlijk nog moeten aansluiten? Hoe voorkomen we dat dit een project blijft van een klein kernteam? Wat hebben teams nodig om mee te kunnen doen?

Fase 3 – Verankeren: hoe borgen en verbeteren we duurzaam?

Bijsturen en borgen	Hoe volgen we op of deze expertisedeling werkt? Wat nemen we mee uit evaluaties en feedback? Wat willen we bijsturen, verdiepen of stoppen?
Duurzame inbedding in beleid en praktijk	Waar verankeren we deze aanpak (bijvoorbeeld in (taal)beleidsplan, samenwerkingsovereenkomst, professionaliseringsplan)? Wie bewaakt de continuïteit? Hoe zorgen we dat dit geen tijdelijk project blijft?
Blijvende gezamenlijke kennisopbouw	Hoe blijven we nieuwe kennis verzamelen, delen en actualiseren? Hoe zorgen we dat expertise niet verdwijnt wanneer mensen van rol of school veranderen?

Meer weten?

Ben je geïnspireerd en wil je aan de slag? Neem ook eens een kijkje op deze websites voor meer informatie.

Algemene informatie

https://taalunie.org/publicaties/219/okanisk-en-daarna

https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/onderwijs-voor-nieuwkomers

https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/11/24/modelovereenkomst-regionale-samenwerking-nieuwkomersonderwijs

Primair onderwijs

https://www.poraad.nl/onderwijskansen/nieuwkomers

https://www.lowan.nl/po/lowan_netwerk/

https://www.lowan.nl/po/professionalisering/

https://www.lowan.nl/po/organisatie/nieuwkomers-in-regulier/

http://lowan.nl/po/organisatie/regionale-samenwerking/

https://www.lowan.nl/po/kwaliteitszorg/doorstroom-volgende-school/

Voortgezet onderwijs / mbo

https://www.vo-raad.nl/onderwerpen/onderwijs-aan-nieuwkomers

https://www.lowan.nl/vo/professionalisering/

https://www.lowan.nl/vo/professionalisering/scholing/

https://www.lowan.nl/vo/professionalisering/community-lowan-vo/

https://www.lowan.nl/vo/doorstroom/

https://www.vo-raad.nl/artikelen/de-100-dagen-schoolcoach-voor-doorstromende-nieuwkomersleerlingen-een-cruciaal-extra-steuntje-in-de-rug

https://itta.uva.nl/kennis/?doelgroep=vo

https://itta.uva.nl/kennis/?doelgroep=mbo

https://itta.uva.nl/kennis/?doelgroep=isk

https://www.lowan.nl/vo/nieuws/communitygroep-expertisepunten-nieuwkomers/

Of neem contact op met:

- LOWAN-po: helpdesk@lowanpo.nl
- LOWAN-vo: helpdeskvo@lowan.nl
- Regiocoördinatoren nieuwkomersonderwijs OCW:
  - Regio Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel: Janita van Dorland (j.b.vandenbosch@minocw.nl)
  - Regio Gelderland, Utrecht en Flevoland: Marcel van den Busken (m.vanderbusken@minocw.nl)
  - Regio Noord-Brabant, Zeeland en Limburg: Eduard Nagel (e.a.nagel@minocw.nl)
  - Regio Noord-Holland, Zuid-Holland en Den Haag: Marieke Huber (marieke.huber@minocw.nl)
  - Regio Rotterdam, Amsterdam en Utrecht: Marion Hoeberichts (m.c.m.g.hoeberichts@minocw.nl)

Bronnen

Goedhart, R. (2025). *Cultureel responsief lesgeven: Hoe superdiverse scholen om kunnen gaan met verschillen.* Tijdschrift Voor Intern Begeleiders. Hier te raadplegen.

Inspectie van het Onderwijs (2025). *Landelijk Rapport gemeentelijke taakuitvoering kinderopvang-onderwijs 2025.* Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Hier te raadplegen.

LOWAN-vo & ITTA (2018). *In gesprek over doorstroom van ISK naar mbo. Handreiking*. LOWAN-vo. Hier te raadplegen.

LOWAN-vo & ITTA (2024). *O jee, een NT2-leerling in de klas!* Een handreiking NT2 voor docenten in het vo en mbo. LOWAN-vo. Hier te raadplegen.

Maarse, J., Es, W. van, Schilder, J. (2017). *Organiseren van nieuwkomersonderwijs*. Anticiperen op aanbod. Sardes. Hier te raadplegen.

Merchie, E., Tuytens, M., Devos, G., & Vanderlinde, R. (2016). *Hoe kan je de impact van professionalisering voor leraren in kaart brengen?* Departement Onderwijs en Vorming. Hier te raadplegen.

Onderwijsraad (2025). Talige diversiteit benutten. Onderwijsraad, Den Haag. Hier te raadplegen

Rijckaert, H. & Wulftange, L. (2023). *OKAN/ISK en daarna*. Aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs in Nederland en Vlaanderen. Taalunie. Hier te raadplegen.

Scheltinga, F, De Goeijen, A. M., Latuny, Y., Andringa, S. (2022). *Professionaliseren ten behoeve van de talig diverse onderwijspraktijk.* ITTA UvA & UvA. Hier te raadplegen.

Schrijfgroep Lectoren Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers (LPTN). (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten*. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers. Hier te raadplegen.

Timmerman, J., Popta, M. van, Dekker, S., Rouffet, C., Smit, J. (2024). *Monitoring ronde 1 Stedelijk Netwerk Nieuwkomers.* Invoering van een meerjarenmodel voor een doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers in de leeftijd van 4-12 jaar in Utrecht. Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs, Hogeschool Utrecht. Hier te raadplegen.

Werkgroep Onderwijs aan Nieuwkomers Utrecht PO (2022). *Adviesrapportage ten behoeve van een kansrijk dekkend onderwijsaanbod aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd binnen Utrecht*. SWV Utrecht PO. Hier te raadplegen.

Colofon

Expertisedeling nieuwkomersonderwijs
Handreiking

© 2026, Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Tekst:
Heleen Rijckaert & Leonie Wulftange

Opmaak:
Katrien Van Steen

Met dank aan:
Lies Alons (ITTA), Boudien Bakker (LOWAN-po), Cobi van der Beek (OCW),
Hariëtte Boerboom (LOWAN-vo), Janita van Dorland (OCW), Marieke Postma (LOWAN-po),
Anne Marije Rebel-de Goeijen (ITTA), Moniek Sanders (ITTA), Eveline Wouters (HU)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschap

